

Zánik závazku v obchodním právu

Zánik závazku splněním + zánik nesplněného závazku způsoby nahrazujícími splnění

© 2005 – 2007 Michal Černý, Ph.D.
www.michalcerny.eu

Závazky

- Ze smluv (*ex contractu*)
- Z protiprávních jednání (*ex delicto*)
- Obecná kritéria jsou upravena v § 261 ObZ (hraniční meze obchodních a jiných závazkových vztahů)

Obchodní závazkové vztahy

- Relativní obchody 1.typu = 1) podnikatel + podnikatel, 2) vztah se týká jejich podnikatelské činnosti a 3) je to zřejmé při vzniku vztahu
- Relativní obchody 2.typu = 1) stát + podnikatel, 2) vztah se týká uspokojování veřejných potřeb
- Absolutní obchody = nezáleží na osobách, ale na charakteru vztahu (týká se společnosti, vybrané smlouvy atd.)

... obchodní závazkové vztahy

- **Kombinované obchody** = vztah mezi podnikateli, týká se jejich podnikatelské činnosti, oběma stranám je to zřejmé, smlouva je jako typ upraveny v OZ (nebo jiném předpisu práva občanského) – např. licenční smlouva autorská, nájemní smlouva
- **Fakultativní obchody** = § 262
- **Absolutní neobchod** = pojistná smlouva (vyloučena z působnosti ObZ)

Relativní A Absolutní obchody

- Vznik – podle ObZ
- změna – podle ObZ
- zánik – podle ObZ

Kombinované obchody

- Vznik – podle ObZ, náležitosti OZ (ustanovení o smluvním typu)
- Trvání – práva a povinnosti během vztahu – podle příslušného předpisu (nejčastěji OZ), otázky neřešené ObZ
- Změna vztahu (obecně) – podle ObZ
- Zánik – podle ObZ (event. podle zvláštního předpisu, pokud obsahuje), rovněž OZ (pokud v ObZ chybí úprava)

Vznik závazku ze smlouvy

- Oferta = nabídka, ve správné formě, obsahující všechny podstatné náležitosti.
- Akceptace – bezvýhradná, včasná, v požadované formě.
- – *svobodně, vážně, srozumitelně a určitě*
- Soulad s veřejným pořádkem a dobrými mravy
- Vzájemné dostatečné protiplnění
- Absence právně významného omylu, nátlaku ...

Zánik závazku

- Splnění závazku
- Změna závazku
- Zánik nesplněného závazku způsoby nahrazujícími splnění

Právní důvody

(zánik nesplněného závazku způsoby nahrazujícími splnění)

Závazek zaniká:

- Právní úkon:
- Právní událost:
- Ze zákona

Příklady:

- Započtení, odstoupení, odstupné, výpověď, dohoda, narovnání
- Zmaření účelu smlouvy, dodatečná nemožnost plnění, uplynutí času,
- Fixní smlouvy

Právní důvody

(zánik nesplněného závazku způsoby nahrazujícími splnění)

Závazek zaniká:

- Právní úkon:
- Právní událost:
- Ze zákona

Příklady:

- Odstoupení, odstupné, výpověď, dohoda, narovnání
- Zmaření účelu smlouvy, uplynutí času,
- dodatečná nemožnost plnění, fixní smlouvy

Splnění závazku

Splnění (§ 323 an. ObZ)

- Závazek zanikne jen tehdy, je-li splněn řádně a včas
- V ostatních případech se mění obsah (prodlení), ale závazek nezaniká
- Judikatura - OP 8/1999: Zhotovitel splní svou povinnost provést dílo jeho řádným ukončením a předáním předmětu díla objednateli. Má-li dílo vady (zjevné nebo skryté), není řádně ukončeno, a to ani v případě, že bylo objednatelům převzato

Čas / doba plnění

- Lhůta podle smlouvy, jinak podle zákona
- Zánik rovněž pozdním plněním, pokud nedošlo předtím k odstoupení nebo zániku fixního závazku,
- § 340: 1) doba ve smlouvě, 2) věřitel může žádat ihned po uzavření smlouvy, dlužník plní b.z.o. poté, co je požádán

Doba ve prospěch dlužníka

- Podle smlouvy dlužník oprávněn určit dobu plnění,
- Neurčí-li v přiměřené době, určí na návrh věřitele soud (přihlédne k povaze, místu a důvodu, pro který měl určit dlužník) – *např. až dozraje úroda*
- Výklad „ve prospěch jedné nebo obou“ – podle úmyslu stran - § 342/1

Doba plnění ve prospěch dlužníka / věřitele

Ve prospěch dlužníka

- Věřitel není oprávněn požadovat před termínem, ale dlužník může plnit před termínem a věřitel je povinen plnit,

Ve prospěch věřitele

- Dlužník není oprávněn plnit sám dříve, ale věřitel je oprávněn požadovat plnění

Doba plnění ve prospěch obou stran

- Věřitel není před dobou oprávněn požadovat plnění, dlužník není oprávněn plnit před dosažením doby

Dřívější plnění peněžitého závazku

- Bez souhlasu věřitele není dlužník oprávněn odečíst úroky za dobu, o kterou plnil dříve (§ 343)

Způsob plnění - § 331 an.

- Dlužník může plnit pomocí třetí osoby, není-li to zákonem zakázáno nebo smluvně dohodnuto.
- Pokud plnění není vázáno na osobní vlastnosti dlužníka a dlužník s tím souhlasí, věřitel jej musí přijmout.
- Souhlas dlužníka není třeba, pokud plnění poskytuje ručitel nebo osoba, která jej jinak zajišťuje a dlužník svůj závazek porušil.
- 3tí osoba pak vstupuje do práv věřitele- § 332

- Věřitel je povinen vydat písemné potvrzení, jinak dlužník může odepřít plnění (§ 333)
- Dlužník může plnit osobě, která předloží potvrzení věřitele (tzn. písemné potvrzení) – stejné účinky jako plnění přímo věřiteli.
- Směnka, akreditiv, šek (§ 334) – nemají vliv na trvání závazku. Podle smlouvy však věřitel může požadovat jen tehdy, pokud nemůže dosáhnout uspokojení ze směnky, akreditivu ...
Judikatura: SR 3/1998: Placení směnkou musí být dohodnuto, jinak nejde o placení...

Judikatura

- SJ 8/2003: 1. K tomu, aby bylo možné uzavřít, že dlužník se bezdůvodně obohatil, jelikož za něj bylo plněno, co měl po právu plnit sám (§ 454 OZ), musí v době plnění trvat právní důvod plnění. Jestliže jiný subjekt plnil za dlužníka jeho věřiteli v době, kdy dluh již zanikl, šlo o bezdůvodné obohacení získané plněním bez právního důvodu (§ 451/1 OZ), které je dlužníkovu věřitel povinen vydat tomu, kdo plnil.
- 2. Dluh zanikne splněním je tehdy, plní-li dlužník věřiteli, případně osobě oprávněně přijmout plnění namísto věřitele. Plní-li dlužník peněžitý dluh někomu jinému než svému věřiteli, pak osoba, které takto plnil, získala bezdůvodné obohacení (plněním bez právního důvodu) na úkor dlužníka a nikoliv na úkor věřitele.

Částečné plnění - § 329

- Věřitel je povinen přijmout i částečné plnění, pokud to neodporuje povaze závazku nebo hospodářskému účelu sledovanému smlouvou, pokud je účel znám dlužníku v době uzavření smlouvy nebo je v ní vyjádřen – *je vhodné uvádět účel smlouvy do jejího textu*

Vzájemné plnění - § 325

- Splnění se může domáhat pouze ta strana, která již splnila, nebo je připravena splnit současně s druhou stranou, ledaže jinak vyplývá ze smlouvy nebo zákona nebo povahy závazku
- § 326 – pokud se po uzavření smlouvy stane zřejmým, že plnění druhé strany je ohroženo (způsobilost), může druhá strana odepřít plnění až do dostatečného zajištění plnění protistranou nebo do jejího plnění

... vzájemné plnění

- Oprávněná strana může stanovit lhůtu a po jejím marném uplynutí odstoupit od smlouvy (§ 326/2)
- Odpírat plnění není možné jen proto, že druhá strana sama nesplnila řádně a včas

Alternativní plnění - § 327

- Alternativa = 1) určuje smlouva, subs. 2) určuje dlužník,
- Pokud má dle smlouvy určit věřitel, může dlužník určit tehdy, pokud je věřitel v prodlení (nejpozději do termínu plnění dlužníka)
- Zvolený způsob již nemůže být bez souhlasu druhé strany měněn

Plnění věcí druhových - § 328

- Věc určena druhem ve smlouvě,
- Dlužník povinen poskytnout věc, která se zpravidla hodí pro účely, pro které se zpravidla užívá věc téhož druhu podle obdobných smluv – *př. Televizní přijímače pro hotely*

Plnění více závazků - § 330

- Nestací-li plnění na všechny závazky, pak je splněn:
 1. Závazek určený dlužníkem,
 2. Nejdříve splatný – napřed příslušenství, potom jistina (*např. napřed úrok, poté úvěr*)
- Peněžité z. – napřed úrok, potom jistina
- Více peněžitých závazků – 1) určený dlužníkem, 2) nejméně zajištěný, 3) nejdříve splatný

- Náhrada škody – napřed se plní závazek, ze kterého škoda vznikla, potom teprve náhrada škody.
- *Judikatura: R 2-3/1990: Jestliže dlužník při plnění dluhu neuvede, který z více dluhů chce plnit, uhradí se dluh nejdříve splatný, třebaže by mohl být i promlčený. V takovém případě se dlužník nemůže následně s úspěchem dovolávat promlčení dluhu, na který bylo plněno uvedeným způsobem.*

Místo plnění - § 335

- K řádnému splnění se vyžaduje, aby byl splněn na stanoveném místě.
- Dluhy donosné – peněžité závazky
- Dluhy odnosné – nepeněžité závazky

Nepeněžité z. - § 336

- 1) Místo podle smlouvy, 2) povaha závazku, 3) sídlo / místo podnikání / bydliště **dlužníka**
- Závazek související s provozem závodu / provozovny: 1) podle smlouvy, 2) místo závodu / provozovna

Peněžité závazky - § 337

- 1) smlouva / zákon, 2) sídlo / místo podnikání / bydliště **věřitele**
- Dlužník takto plní na své nebezpečí a náklady,
- Změna sídla věřitele (rovněž bankovní spojení) – nese vícenáklady, které dlužníku vzniknou
- Peněžité související s provozovnou / závodem – v místě provozovny / z.
- § 339 – vždy lze plnit prostřednictvím banky, ledaže to zakazuje smlouva,
- **Plnění bankou / poštou** – připsáním na účet, vyplacením v hotovosti věřiteli

Judikatura

- SR 9/1999: Z povahy kontokorentního úvěru vyplývá že není-li jiné dohody, platí se i úroky z tohoto úvěru prostřednictvím běžného účtu, k němuž je takový úvěr otevřen, stejným způsobem, jak se splácí samotný úvěr.

ObZ – část třetí, díl osmý Některá ustanovení o zániku nesplněného závazku

OZ: dohoda (§ 570), nemožnost plnění (§ 575), uplynutí doby (§ 578), smrt dlužníka / věřitele (§ 579), započtení (§ 580), výpověď (§ 582), neuplatnění práva (§ 583), splynutí (§ 584), narovnání (§ 585)

Započtení (pohledávky)

Započtení (pohledávky)

- Speciální úprava v §§ 358-364 ObZ, podpůrně se použijí §§ 580-581 OZ,
- K zániku závazku smluvní strany (dlužníka) dochází z jeho vůle tím, že uskuteční právní úkon, který směřuje k započtení své pohledávky vůči pohledávce protistrany.

Podmínky započtení

Nezbytnými předpoklady úspěšného započtení jsou:

- Existují vzájemné pohledávky - obě smluvní strany jsou současně jak v postavení věřitele, tak i dlužníka
- Plnění obou závazků jsou stejného druhu (obě pohledávky jsou peněžité, obě pohledávky jsou nepeněžité stejného druhu - např. dodávky konzumních jablek etc.).
- Započtení pohledávek není vyloučeno zákonem ani dohodou stran (např. je vyloučeno započtení nároku společníka vůči společnosti s ručením omezeným na povinnost společníka splatit vklad etc.).

- Pohledávky musí být způsobilé k uplatnění u soudu (rozhodce).
- Je možné započíst i pohledávku promlčenou, pokud promlčení nastalo teprve v době, kdy ji už bylo možno soudně uplatnit.
- V zásadě se započítávají pouze pohledávky splatné.

Započtení nesplatné pohledávky

Nesplatnou pohledávku je možné úspěšně započíst jen v těchto případech:

- Není-li dlužník schopen splácet své peněžité závazky,
- Došlo k odložení splatnosti závazku věřitelem na žádost dlužníka (v podstatě se změnil obsah závazku dohodou stran o změně platebních termínů či podmínek)

Judikatura - K započtení nesplatné pohledávky

- *Nedovoluje-li zákon započtení pohledávky, která ještě není splatná, pak kompenzační projev učiněný věřitelem s takovou pohledávkou nenabývá žádných účinků ani v okamžiku, kdy se pohledávka stane splatnou.*
- *podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1210/2006, ze dne 27.9.2006 (citováno dle Profiprávo.cz, in www.profipravo.cz – 08.11.06)*

Pohledávky vyloučené ze započtení

- Banka vůči majiteli běžného nebo vkladového účtu (kromě pohledávek za majitelem ze smlouvy o vedení účtu - tzn. poplatky za vedení účtu)
- Peněžité pohledávky v různých měnách, které nejsou (alespoň jedna) volně směnitelné,
- U pohledávek postupně převedených všechny pohledávky dlužníka vůči věřitelům, kromě pohledávek vůči prvnímu a poslednímu věřiteli,
- Pohledávky společníka vůči společnosti.

Započtení dohodou

- Kromě započtení jednostranného (výše) je možná také dohoda smluvních stran o započtení pohledávek (tzv. započtení dohodou). Takto lze započíst i pohledávky, které vzniknou v budoucnu, jsou-li aspoň druhově vymezeny (nevylučuje se ani individuální vymezení).
- Dohodou může dojít také ke zúžení způsobilosti pohledávek k jednostrannému započtení.
- **Ani dohodou však nelze započíst ty pohledávky, u kterých je jejich vyloučení ze započitatelnosti stanovené kogentním ustanovením zákona.**

Započtení ze zákona

Ve výjimečných případech dochází k započtení pohledávek ze zákona.

- Poskytne-li společník věřiteli společnosti plnění z titulu své odpovědnosti za závazky společnosti do výše nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku, pak se ze zákona toto plnění započítává na jeho vklad.

Odstoupení od smlouvy

Speciální komplexní úprava v ObZ, ustanovení § 48-49 + 497 OZ se nepoužijí pro obchodní závazkové vztahy

Odstoupení od smlouvy

- Jednostranný právní úkon adresovaný druhé straně a v případě splnění zákonných podmínek smlouva zaniká (včetně závazků obou smluvních stran).
- **Komplexní právní úprava je obsažena v ObZ**, a proto pro obchodní závazkové vztahy nelze použít obecnou úpravu v OZ.
- Hlavním rozdílem mezi oběma právními úpravami spočívá v tom, že **účinky odstoupení podle ObZ nastávají ex nunc** (od doručení), zatímco odstoupení učiněné podle OZ má účinky ex tunc (tedy jako by závazek nikdy neexistoval, strany si vrací plnění). Důsledkem této úpravy je, že dříve nabytá práva a povinnosti zůstávají zachované (např. nárok na zaplacení smluvní pokuty, nárok na náhradu škody atp.).

- ObZ obsahuje **obecná ustanovení o odstoupení** (§ 344 an. ObZ). Tato ustanovení jsou aplikovatelná na všechny obchodní smlouvy včetně smluv nepojmenovaných uzavřených dle § 269 ObZ.
- **Zvláštní právní úprava** je v některých případech obsažena u několika smluvních typů (např. smlouva o skladování), a pak má pochopitelně jako norma speciální přednost před obecnými ustanoveními.

ObZ upravuje odstoupení:

1. Pro porušení smlouvy,
2. Bez porušení smlouvy v případě zákonem požadovaných skutečností,
3. V případech, které jsou stanoveny ve smlouvě (odstoupení stranami vyhrazené).

Odstoupení od smlouvy při porušení smlouvy

- Právo odstoupit od smlouvy vzniká té smluvní straně, vůči níž došlo k porušení povinnosti. **ObZ stanoví vznik práva na odstoupení na ta porušení, která zakládají prodlení dlužníka nebo věřitele.**
- Dlužník je v prodlení, pokud neplní řádně (a včas) svou hlavní povinnost (např. nedodá zboží, neprovede opravu věci atp.), věřitel je v prodlení, pokud nepřijme řádně nabídnuté plnění nebo neposkytne dlužníku součinnost, která je ke splnění jeho závazku nutná.
- **Poškozená strana si může vybrat – odstoupit nebo trvat na spl.**
- Pro porušení vedlejší povinnosti lze odstoupit pouze výjimečně (ObZ tyto případy sám stanoví - např. při porušení povinnosti zajistit závazek zaplacení kupní ceny u kupní smlouvy).

Jak lze odstoupit od smlouvy?

- Odstoupení od smlouvy musí být jako právní úkon učiněno výslovně (konkludentně nestačí, protože by byla zpochybněna právní jistota účastníků).
- Písemnou formou musí být dáno v případě, že tak vyžaduje zákon nebo si to strany při kontraktaci vyhradí.
- Odstoupit od smlouvy lze jak pro stávající, tak i pro hrozící porušení smlouvy (k tomu srov.dále).

Judikatura

- **PP 7-8/1998 s. VII: 1. Od smlouvy lze odstoupit v případech a za podmínek stanovených ve smlouvě nebo v zákoně. Je-li ve smlouvě odstoupení vázáno na splnění určitých podmínek, např. na dvojí upomínku při prodlení se zaplacením splátek, je nutné tyto podmínky splnit, jinak nemůže mít úkon o odstoupení právních účinků.**
- **2. úkon oprávněné strany musí obsahovat takový projev vůle, na jehož základě je možno dospět k závěru, že tato strana hodlá odstoupit od smlouvy, a to eventuelně i s použitím výkladu dle ustanovení § 266/1-3 ObZ**

Judikatura

- PR 5/2000: Odstoupení od smlouvy je jednostranným adresovaným právním úkonem, k jehož účinnosti je třeba, aby došel druhému účastníkovi; skutečnost, že druhý účastník mohl z okolností dovodit, že byla projevena vůle odstoupit, nemá účinky dojiti projevu vůle.

Podstatné / nepodstatné porušení smlouvy

- **Podstatné porušení:** takové jednání smluvní strany, při kterém tato strana v době uzavření smlouvy věděla (např. klauzule ve smlouvě, výhrada při předkontrakčním jednání) nebo s přihlédnutím k okolnostem a účelu smlouvy měla vědět, že poškozená strana nebude mít na takovém plnění zájem.
- **Nepodstatné porušení** – všechna ostatní

Odstoupení při podstatném porušení

- Ihned, bez náhradní lhůty k plnění, oznámením druhé smluvní straně,
- Pokud to oprávněná strana nestihne, pak jí právo odstoupit nezaniká, ale musí dodržet postup jako při nepodstatném porušení smlouvy

Odstoupení při nepodstatném porušení

- Vzniká pouze právo na odstoupení po marném uplynutí dodatečně přiměřené lhůty, kterou je poškozený povinen poskytnout.
- Přiměřenost lhůty se posuzuje podle povahy závazku a délce prodlení. Pokud je lhůta kratší, nastávají účinky odstoupení po marném uplynutí lhůty, která je považována za přiměřenou. To má význam zejména při řešení sporů (soudem, rozhodcem).
- Určení okamžiku účinnosti odstoupení v tomto případě může mít vliv i na eventuelní náhrady škody, smluvní pokuty, poplatky z prodlení atp.

Odstoupení od smlouvy bez jejího porušení

Jen v případech vymezených zákonem:

- Nedostatek způsobilosti strany ke splnění
- Ohrožení splnění závazku
- Anticipované porušení smlouvy
- Částečná nemožnost splnění
- Nemožnost alternativního plnění
- Odstoupení od smlouvy po prohlášení konkursu (na majetek dlužníka)

Odstoupení od smlouvy bez jejího porušení

- Nedostatek způsobilosti strany k plnění: po uzavření smlouvy, která obsahuje závazek jedné ze stran plnit dříve než druhá strana, stane zřejmým, že závazek druhou stranou splněn nebude z nedostatku její způsobilosti (např. ztratil oprávnění k podnikání v určitém oboru) nebo je to zřejmé z chování druhé strany.
- V tomto případě má ta strana, která má plnit dříve, právo požadovat dodatečné zajištění závazku druhou stranou.
- Není-li takové zajištění poskytnuto v přiměřené lhůtě, vzniká právo na odstoupení od smlouvy.

Ohrožení splnění závazku

- Ohrožení splnění závazku: Případ, kdy z chování druhé strany nebo z jiných okolností oprávněný nepochybně zjistí, že závazek protistranou splněn nebude a dojde tím k porušení smlouvy podstatným způsobem. Opět ale musí oprávněný před odstoupením poskytnout dodatečnou přiměřenou lhůtu k poskytnutí zajištění závazku. Od předchozí varianty se liší tím, že závazky obou stran mají být v budoucnu plněny současně.

Anticipované porušení smlouvy

- Anticipované porušení smlouvy - prohlášení o budoucím nesplnění povinnosti dlužníkem
- Stejně jako ohrožení splnění závazku, ale povinná strana výslovně prohlásí, že svou povinnost nebude schopna (ochotna) splnit.

Částečná nemožnost plnění závazku

- Částečná nemožnost plnění závazku: Pokud se po uzavření smlouvy stane část plnění některé ze stran nemožným (např. dojde k vydání úředního zákazu poskytnutí takového plnění), dochází ohledně této nemožné části k zániku závazku (k tomu srov. dále).
- Ohledně zbytku nedochází přímo k zániku, ale oprávněnému vzniká možnost odstoupit od smlouvy ohledně tohoto "zbytku", a to v případě, že pro věřitele nemá hospodářský význam.

Nemožnost alternativního plnění

- Nemožnost alternativního plnění: Tento případ zahrnuje ochranu věřitele u smluv, u kterých byla dána možnost výběru některé z alternativ dlužníkem (alternativní plnění). Pokud dlužník způsobí nemožnost výběru, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit. Je-li nemožnost výběru způsobena jinou osobou nebo jinou skutečností, pak dlužník musí plnit některou z možných alternativ.

Odstoupení od smlouvy po prohlášení konkursu

- Odstoupení od smlouvy po prohlášení konkursu (na majetek dlužníka): Po prohlášení konkursu na majetek úpadce může odstoupit kterákoliv ze smluvních stran za podmínky, že ještě nezačala plnit svůj závazek nebo ho splnila pouze částečně. Za úpadce může tento úkon učinit pouze konkursní správce.

Promlčení / prekluze práva odstoupit ?

- ObZ nestanoví pro zánik práva odstoupit od smlouvy žádnou lhůtu.
- Obecně pro všechny kontrakty platí, že k zániku práva odstoupit od smlouvy dochází v důsledku splnění dříve nesplněného závazku. K tomuto obecnému pravidlu přistupují ještě zvláštní prekluze práva odstoupit, které jsou upraveny u zvláštních práv u některých smluvních typů.
- Prekluze práva odstoupit od smlouvy v důsledku neoznámění vad - kupní smlouva: Kupujícímu zaniká právo na odstoupení od smlouvy v důsledku vad dodaného zboží, pokud tyto vady neoznámil včas prodávajícímu. Obdobně zaniká ze stejného důvodu i právo objednatelů u smlouvy o dílo.

Pozn.:

- K zániku práva na odstoupení dále dochází v případě, že kupující není schopen vrátit předmět plnění ve stavu, v jakém jej obdržel.
- Toto právo je však zachováno, když ke změně stavu došlo v důsledku prohlídky zboží za účelem zjištění jeho vad.

Odstupné
(§ 355 ObZ)

Odstupné (§ 355 ObZ)

- Základem práva způsobit jednostranně zánik smlouvy je doložka o odstupném.
- Takto lze smlouvu zrušit i bez udání právního důvodu (bez porušení povinností).
- Tento způsob zrušení bývá někdy v praxi nazýván "storno kontraktu".

Doložka o odsturném

K platnosti doložky o odsturném se vyžaduje:

1. Konkrétní částka odsturného,
 2. Vyjádření oprávnění některé ze smluvních stran zrušit jejím zaplacením smlouvu.
- Tato doložka musí být v písemné formě tehdy, když samotná smlouva je uzavřena v písemné formě.

Vykonání práva

- Oprávněná strana může takto zrušit smlouvu, jen pokud nebylo započato s plněním

Ke zrušení smlouvy se vyžadují dva právní úkony:

1. Notifikace druhé smluvní straně,
2. Zaplacení částky odsturného.

Obsah úkonu

- Z oznámení má vyplývat, že oprávněná strana miní zrušit smlouvu. Splněním obou výše uvedených podmínek se smlouva zrušuje, a to ex tunc (tedy jako by nikdy neexistovala). V případě, že smlouvu takto ruší strana, která předtím porušila svou povinnost, nemá poškozený právo na náhradu škody, neboť zrušení smlouvy má účinky ex tunc.
- Strany nemohou dohodnout pro účastníka odsturné po plnění (i částečném) nebo po přijetí plnění (byť i částečného) - § 355 má dle § 263 kogentní povahu!!!
- Po zrušení smlouvy nadále trvají některá práva a povinnosti, a to podle jejich povahy - např. ustanovení o volbě práva, volbě ObZ, rozhodčí doložka atp.

Zmaření účelu smlouvy (§ 356 an. ObZ)

Zmaření účelu smlouvy (§ 356 an.)

- Zásada *pacta sunt servanda* - smlouvy budiž dodržovány.
- Tato zásada je v důsledku uplatnění principů spravedlnosti a dobrých mrávů prolomena klauzulí *rebus sic stantibus* - klauzule podstatné změny okolností. Hlavní účel, vyjádřený explicitně smlouvou, má vliv na trvání smlouvy samotné.
- Je-li 1) základní účel smlouvy zmařen 2) podstatnou změnou okolností, **zakládá tato skutečnost možnost odstoupit od smlouvy**. *Není shoda o tom, zda-li jde o titul k odstoupení nebo samostatný důvod zániku smlouvy.*
- Uplatnění tohoto institutu má vést ke zmírnění škod, které stranám mohou vzniknout.

Vztah změny okolností a účelu smlouvy

- Změna okolností musí nastat až po uzavření smlouvy. Za podstatnou se pak změna považuje tehdy, je-li základní účel smlouvy úplně zmařen (např. účelem smlouvy byla dodávka pro vědeckou expedici, která byla odvolána).
- Za změnu okolností se však nepovažuje změna tržní (vnější) nebo hospodářské (vnitřní) situace (např. určitý obchod se stal v důsledku změny směnného kurzu ztrátovým). Taková změna je plně kryta podnikatelským rizikem smluvní strany, a proto se ObZ nesnaží o nějakou formu kompenzace.

Kdo může odstoupit od smlouvy z tohoto důvodu

- K odstoupení je oprávněna ta strana, která smlouvou sledovala daný účel.
- hledisko je poměrně sporné (rovnost stran, obě sledují jako podnikatelé dosažení zisku)
- Vhodnějším kritériem by byla volba podle "opatření nepeněžitého plnění".
- V samotném oznámení odstoupení musí být uveden důvod, kterým je zmařený základní účel smlouvy, a dále vůle oznamující smluvní strany způsobit zánik smlouvy.
- Má být podáno bez zbytečného odkladu po zmaření účelu, protože na straně zrušující osoby vzniká povinnost hradit protistraně náklady. Po doručení tohoto oznámení má pak protistrana povinnost zmírňovat vznikající škodu - tedy přestat se svým plněním (např. přestat zhotovovat dílo).

Výpověď smlouvy

(obecná úprava v OZ - § 582, dílčí úpravy u některých smluv a u některých obchodních společností)

Výpověď smlouvy

- Výpověď (smlouvy) = jednostranný právní úkon, kterým jedna smluvní strana vůči druhé (nebo ostatním) smluvní straně sděluje svou vůli ukončit smlouvu.
- Z povahy tohoto institutu plyne, že může být uplatněna pouze u smluv, jejichž předmětem je opakující se nebo nepřetržité plnění (srov. např. smlouva o běžném účtu, smlouva o nájmu dopravního prostředku apod.).
- Je tedy institutem speciálním na rozdíl od odstoupení, které lze při dodržení zákonem vyžadovaných podmínek využít univerzálně pro veškeré smlouvy (včetně nepojmenovaných).

Smluvní typy upravující výpověď

- Smlouva o úvěru,
- Smlouva licenční k předmětům průmyslového vlastnictví,
- Smlouva mandátní, komisionářská, o obchodním zastoupení,
- Smlouva o tichém společenství,
- Smlouva o běžném účtu, o vkladovém účtu

Výpověď inominátního kontraktu

- U nepojmenovaných smluv lze institutu výpovědi užít tehdy, když je jejich plnění charakteru uvedeného výše a strany možnost výpovědi smlouvy výslovně sjednají (např. rámcové smlouvy o podmínkách dodávek).
- Výjimečně může být takto vypovězena i smlouva uzavřená mezi stranami na dobu určitou. *(potvrzeno rozsudkem NS, mezi autory na tom ovšem dodnes není shoda)*

Podmínky, důvody ...

- Výpověď nemusí být odůvodňována, nestanoví-li zákon jinak.
- Výpověď může být učiněna i ústně, ledaže by smlouva byla uzavřena v písemné formě a strany si vyhradily změnu a zánik smlouvy pouze písemnou formou.

Účinky výpovědi

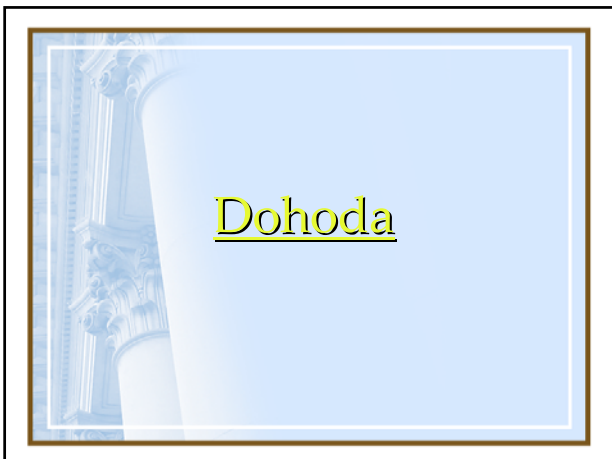
- Výpověď většinou nezpůsobuje okamžitý zánik smlouvy.
Pravidelně k němu dochází až po uplynutí výpovědní lhůty, která může být uvedena v zákoně nebo dohodnuta smlouvou.
- Strana, která smlouvu vypovídá ji ale může ve výpovědi prodloužit. Pro obsah závazků smluvních stran je rozhodující takový obsah výpovědi, který je doručen druhé smluvní straně.
- Podanou výpověď lze i zrušit, pokud ovšem zrušení dojde nejpozději současně s výpovědí. Dojde-li později, je nutno jej považovat za nový návrh. Zákon explicitně obecně nestanoví povinnosti stran po podání či doručení výpovědi, ale u jednotlivých typů bývají uvedeny - např. mandátní smlouva, komisionářská smlouva apod.
- Nabytá práva a povinnosti zůstávají zachována, protože výpověď působí ex nunc.

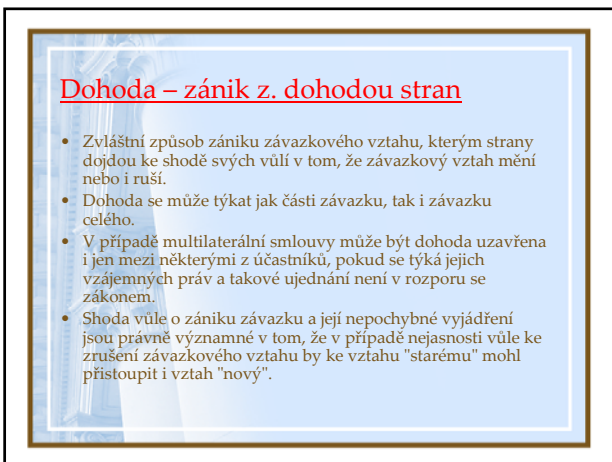
Judikatura

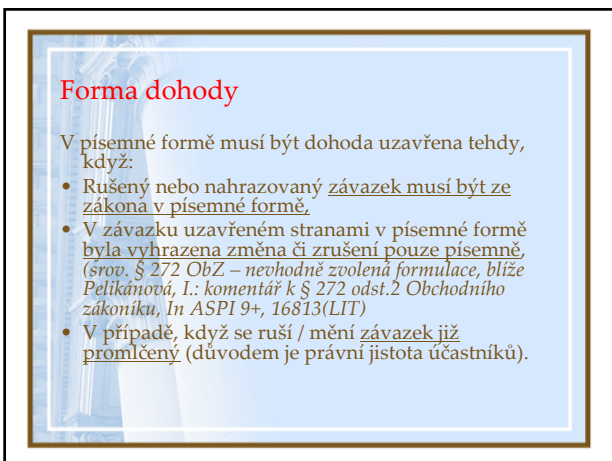
- *V nájemní smlouvě uzavřené na dobu určitou lze sjednat možnost výpovědi, neboť tomu nebrání výslovný zákaz ani povaha ustanovení upravujících nájemní smlouvu. Ani v ust. § 582 odst. 1 obč. zákoníku není takový zákaz obsažen, popř. z něho nelze dovozovat nemožnost takového ujednání, neboť toto ustanovení upravuje výpověď v případech, kdy účastníky závazkového vztahu není v této otázce nic sjednáno.*
- *Citováno dle NS I Odon 149/97 (ASPI 13020 JUD)*

Zákaz výpovědi

- Případy stanovené přímo právním předpisem – srov. např. § 148 ObZ – *společník nemůže z SRO vystoupit ...*

Obligatořně v písemné formě

- Dohoda o nahrazení závazku (starý závazek zaniká a současně vzniká nový - např. prodávající textilní sportovní konfekce se se svým odběratelem (kupujícím) dohodne, že vzhledem k prodlení s plněním nedodá původně kontrahované zboží "lyžařské kalhoty", ale místo něj dodá "pánské a dámské plavky" v hodnotě původně objednaného zboží).
- Dohoda o zrušení závazku - původní závazek z vůle stran zaniká bez vzniku nového
- Dohoda o vzdání se práva nebo o prominutí dluhu. Tato dohoda může být buď částečná (např. smluvní strana se vzdává svého nároku na zaplacení smluvní pokuty), nebo úplná (strana se vzdává veškerého plnění, které by jí mělo náležet - např. z titulu odpovědnosti za škodu).

Všechny mohou být platně uzavřeny až po vzniku nároku (nelze se platně vzdát nároku před jeho vznikem)

Dodatečná nemožnost plnění

Dodatečná nemožnost plnění

- ObZ - §§ 352 – 354, OZ §§ 575-577,
- Stane-li se plnění dlužníka nemožným, pak závazek zaniká. (právně, nikoliv fakticky)
- Za nemožné se nepovažuje takové plnění, které je možno poskytnout za nevýhodnějších podmínek, z většími náklady, později atp.
- Plnění se taktéž považuje za možné, pokud může být poskytnuto třetí osobou (s výjimkou "osobního plnění" vyhrazeného ve smlouvě).

Právní nebo ekonomická nemožnost plnění

- Právní nemožnost plnění – zbavuje dlužníka závazku.
- Ekonomická nemožnost plnění – **nezbavuje** dlužníka závazku.

Právní nemožnost plnění

- Právní nemožnost - poskytnutí plnění je zakázáno obecně závazným právním předpisem, který nebyl vydán na dobu určitou (postačí, je-li stanoven pouze začátek účinnosti předpisu).
- *Příkladem může být např. zákaz dovozu určité komodity (cukr) do země nebo zákaz vývozu, který často recipuje mezinárodní závazek, jež pro ČR plyne z mezinárodní dohody nebo členství v mezinárodní organizaci (např. v nedávné minulosti zákaz vývozu do Jugoslávie, Iráku atp.).*

Podmínky zániku závazku pro nemožnost

- Nemožnost plnění musí nastat až po vzniku závazku, (pokud by plnění bylo nemožné předtím, smlouva by byla absolutně neplatná pro rozpor se zákonem).
- Pokud nastala poté, co část plnění již byla poskytnuta (např. dvě z celkových pěti zásilek zboží již byly odeslány a doručeny), pak nastává zánik pouze dosud nesplněné části závazku.
- Časově omezený zákaz - k zániku závazku po dobu jeho platnosti nedojde. Strany musí plnit v dohodnutých lhůtách a pokud termín dohodnutý termín plnění časově spadá do doby zákazu, tak bezprostředně po jeho ukončení. Časově omezený zákaz zde působí jako **překážka nezávislá na vůli strany, kterou nelze překonat** (důsledky pro neodpovědnost za škodu)

Jak zanikne závazek?

- K zániku závazku z důvodu nemožnosti plnění dochází přímo ze zákona.
- Strana, která měla dle smlouvy poskytnout zakázané plnění, má vůči druhé straně oznamovací povinnost. Při jejím nesplnění může vzniknout odpovědnost za škodu tím způsobenou. Důvod zániku závazku vždy prokazuje dlužník.
- Ve smlouvě lze dohodnout i zánik závazku v případě vydání časově omezeného zákazu, popř. dohodnout právo odstoupit od smlouvy. (praktickým se toto ujednání může stát vzhledem k možnému zániku závazku pro zmaření účelu smlouvy - tímto ujednáním lze předejít možným budoucím sporům).
- K zániku závazku pro nemožnost splnění dochází často ve vztazích s mezinárodním prvkem, u kterých je třeba této otázky věnovat náležitou pozornost.

Příklady

- Srov. dnes již zrušený zákon 304/1999 Sb., o opatřeních ve vztahu ke Svazové republice Jugoslávie (zrušen zákonem 148/2001 Sb.)
- A prováděcí předpisy – např. NV 13/2000 Sb., o zákazu poskytování ropy a ropných produktů ve vztahu ke Svazové republice Jugoslávii

Uplynutí doby

Uplynutí doby

- Právní úprava tohoto institutu je obsažena výlučně v OZ (§ 578 OZ).
- Uplynutí doby je zvláštním způsobem zániku závazku a spočívá v tom, že strany již při vzniku smlouvy omezí její časové trvání.
- Předpokladem je, že smlouva je povahy určitého, nikoliv jednorázového plnění - v podstatě z tohoto hlediska odpovídá podmínkám smluv, u kterým je možno dosáhnout jejich zrušení výpovědí.

Kdy a jak zanikne závazek

- Ze zákona platí, že ke konci účinnosti smlouvy dochází ze zákona uplynutím času v poslední den jejího trvání (tedy k 24:00/0.00 následujícího dne).
- Odlišně tento režim může stanovit buď zákon (např. smlouva o obchodním zastoupení - § 667 ObZ, mlčky obnovované nájemní smlouvy atp.), nebo rovněž smluvní strany ujednáním ve smlouvě (konstruovaném jako dohoda o režimu "mlčení znamená souhlas").
- Tyto obnovující se smlouvy se někdy nazývají revolvingové (zejména u bankovních obchodů). V případě, že strany dohodují toto obnovování v rámci smluvní volnosti nad rámec zákona, je nutno dbát na dostatečnou určitost podmínek obnovení smlouvy a její obnovené délky. V opačném případě může být smlouva shledána neurčitou.

Splynutí

Splynutí

- Zánik závazku splynutím práva a povinnosti (věřitele a dlužníka) v jedné osobě je upraveno v OZ (§ 584 OZ).
- Závazek zaniká ex nunc od okamžiku, kdy ke splynutí došlo. V obchodním právu dochází nejčastěji ke splynutí v důsledku právního nástupnictví, postoupení pohledávky, fúzí, jiným majetkovým akvizicím etc.).

Narovnání

Narovnání

- upraveno pouze v OZ - §§ 585-587 OZ
- strany závazkového vztahu odstraňují spornost nebo pochybnost vzájemných práv a povinností tak, že je nahrazují právy a povinnostmi novými.
- je svého druhu dohodou o změně závazku.

Forma - písemně povinně tehdy, pokud

- se týká promlčeného závazku,
- nahrazuje písemnou smlouvy (písemné smlouvy), které mohou být měněny nebo rušeny pouze písemně,
- nahrazuje alespoň jednu smlouvy, u níž je písemná forma podstatnou náležitostí,
- je písemná forma některou ze stran vyhrazena.

Smrt dlužníka nebo věřitele

Smrt dlužníka nebo věřitele

- Výjimečně dochází v důsledku smrti k zániku závazku - stane se tak tehdy, když plnění je vázáno na osobní vlastnosti dlužníka určité fyzické osoby. Vyplývá to buď ze smlouvy, nebo přímo z povahy věci.
- Příkladem může být smlouva o dílo (např.: vytvoření prezentace na Internetu) nebo některé smlouvy ze zástupci (zejména smlouva mandátní při smrti mandátáře a smlouva o zprostředkování při smrti zprostředkovatele).
- K zániku závazku dochází ex nunc, a proto dříve nabytá práva a povinnosti zůstávají nedotčené (např. dohodnuté právo na náhradu nákladů, nárok na provizi vzniklý v minulosti a dříve nesplacený atp.).
- Smrtí věřitele dochází k zániku závazku velmi zřídka. Prakticky jde o omezený okruh případů, kdy věřitel měl v rámci nezbytné míry součinnosti poskytnout k plnění dlužníka a před jeho uskutečněním určitou součinnosti osobní povahy.

Zánik fixního závazku

(srov. § 349/3 ObZ)

Zánik fixního závazku

- Fixní závazek = takový závazek, u kterého nemá věřitel žádný zájem na pozdním plnění - resp. má zájem na plnění pouze do konkrétního, ve smlouvě uvedeného data. Toto datum musí být určeno ve smlouvě.
- V případě nesplnění závazku v této lhůtě dochází k porušení smlouvy, ale zároveň i k zániku závazku ex nunc.
- Věřitel bude proto oprávněn uplatňovat na dlužníku náhradu škody (event. smluvní pokutu), nebude ovšem oprávněn vyžadovat původní plnění. Je ovšem možná dohoda smluvních stran, která může před vypršením lhůty fixnost závazku anulovat.

Použitá literatura

- Pelikánová, I.: komentář k § 272 odst.2 Obchodního zákoníku, In ASPI 9+, 16813(LIT)
